

## บทคัดย่อ

จากการที่ทางสถาบันแผนผัทยาได้ขับเคลื่อนงานวิจัยระดับโดยนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการหนี้สินของบ้านสามขาไปทดลองขยายผลสู่อีก 4 พื้นที่ บ้านส้มป่อยก็เป็นหนึ่งพื้นที่ที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัย “การจัดการองค์ความรู้ชุมชนด้านการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการ” ทีมกลางแผนผัทยาและทีมพื้นที่ได้ร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้ในหมู่บ้าน ตั้งแต่การชี้แจงโครงการสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชนให้ความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนและให้มีการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผลซึ่งทางทีมพื้นที่ได้มีการนำข้อมูลมาพูดคุยกันเป็นประจำทุกเดือน

ทีมกลางแผนผัทยาและทีมพื้นที่ได้ร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้ในหมู่บ้าน ตั้งแต่การชี้แจงโครงการสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชนให้ความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนและให้มีการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผล ซึ่งทางทีมพื้นที่ได้มีการนำข้อมูลมาพูดคุยกันเป็นประจำทุกเดือน การดำเนินงานของบ้านส้มป่อยจะเน้นกลุ่มดอกส้มป่อยเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนงาน เพราะสมาชิกกลุ่มมีความสนใจเข้าร่วมโครงการทั้งหมด จุดเด่นของกลุ่มส้มป่อยอยู่ที่มีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มอยู่แล้ว ประเด็นการออมของกลุ่มดอกส้มป่อยจึงกลายมาเป็นจุดเด่นในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่บ้านส้มป่อย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์และร่วมกันหาทางออก คือ การปลูกผักสวนครัว การรวมกลุ่มซื้อของ เป็นต้น

ซึ่งการดำเนินงานในครั้งนี้มีขึ้นเพื่อศึกษาสถานภาพและสถานะหนี้สินและเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดและเพิ่มพูนหนี้สินของชุมชนบ้านส้มป่อย พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่มีรายรับไม่พอกับรายจ่ายและไม่มีรายได้ที่แน่นอนจากการสำรวจหนี้ที่ผ่านมาชุมชนมีหนี้สินรวมทั้งหมด 15,835,568 บาท ต้องเสียดอกเบี้ย 2,264,317 บาทต่อปี ต้องเสียดอกเบี้ย 188,693 บาทต่อเดือน เฉลี่ยชาวบ้านหนึ่งคนจะเสียดอกเบี้ย 1,233 บาทต่อเดือน (ยังไม่คิดเงินต้น) เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดและเพิ่มพูนหนี้สินของชุมชนบ้านส้มป่อย คือ พฤติกรรมการบริโภค ชาวบ้านให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีที่กลายเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัว รวมทั้งการนิยมการสังสรรค์ในงานต่าง ๆ ทั้งงานส่วนตัวหรืองานของชุมชน ทำให้รายจ่ายสูงกว่ารายรับก่อให้เกิดเป็นหนี้สินสะสมพอกพูนจนยากจะหลุดพ้นได้ , การกู้เงินกองทุนไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ ทำให้ไม่ก่อให้เกิดรายได้เกิดหนี้หมุนเวียนไม่จบสิ้น และการประกอบอาชีพที่ไม่หลากหลาย ขาดการรวมกลุ่ม ทำให้ขาดพลังในการต่อรองหรือรองรับโครงการของรัฐที่จะเข้ามาสนับสนุน ภาพรวมการดำเนินงานในระยะที่ 1 แนวทางการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ยังไม่ครอบคลุมประเด็นอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนบ้านส้มป่อยส่วนหนึ่งได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาภาระหนี้สินที่ครัวเรือน

ซึ่งการดำเนินงานในระยะที่ 2 เพื่อหารูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านลัมปอยอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน ทีมพื้นที่จึงหารือกันว่าควรจะทำให้ความสำคัญในประเด็นอื่น ๆ เช่น เยาวชน เพราะเป็นส่วนที่มีผลต่อการใช้จ่ายของครอบครัวโดยตรงเป็นต้น ซึ่งทีมพื้นที่ได้กำหนดกิจกรรมย่อยในพื้นที่ขึ้นเพื่อใช้เป็นวิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านลัมปอยอย่างมีส่วนร่วม จะเป็นกิจกรรมการทบทวนรูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินของชุมชน , เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน/วิธีการในการจัดการหนี้สินและวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน , การดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สินที่ทีมพื้นที่และสมาชิกในชุมชนมีความเห็นร่วมกัน โดยจะมีการสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานและนำเสนอข้อมูลข้อค้นพบสู่สาธารณะชน ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินงานดังกล่าว คือ เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาภาระหนี้สินที่ครัวเรือนของตนเองให้เข้มข้นขึ้นและขยายสู่ครัวเรือนอื่น ๆ , ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการจัดการหนี้สินของชุมชนที่ชุมชนกำลังดำเนินการอยู่ และเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาวิธีการในการจัดการ และปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนร่วมกับทีมวิจัย และได้รูปแบบของการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เหมาะสมกับบริบทแวดล้อมและเงื่อนไขข้อจำกัดของชุมชนบ้านลัมปอย

แผนงานในระยะที่ 2 เป็นกิจกรรมที่ทีมวิจัยทุกคนได้ร่วมกันคิดขึ้นมาซึ่งยังคงใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นกลไกเสริมการขับเคลื่อนงานในพื้นที่เช่นเดิม ในส่วนกิจกรรมที่ได้ทำมาก็ยังคงดำเนินอยู่และต้องทบทวนการทำงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อนำไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ หรือทางออกในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านลัมปอยต่อไป ทั้งนี้ในระหว่างการทำงานอาจมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม บางกิจกรรมสามารถดำเนินการควบคู่กันไปได้และอาจมีการเสริมกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งอาจจะถูกกำหนดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้การทำงานช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ได้